

ARAPÇA BAZI BİLİMSEL SÖZCÜKLER VE TERİMLER

İnci KOÇAK

Manche arabische wissenschaftliche Wörter stammen aus dem Sanskrit, aus den aegyptischen und sumerischen sowie persischen Sprachen. Der Kulturwandel bewirkt auch den Sprachwandel. Infolgedessen sind viele Lehnwörter im Deutschen , Italienischen usw.

Das Wort Ziffer stammt aus dem arabischen *sifr* und das heisst " leer " . Ziffer bedeutete ursprünglich Null. Dieses Wort (*sifr*) wurde von al- Chawarizmi abgeleitet.

Zum Beispiel wird das Wort Kaffee auch in deutscher Sprache gebraucht . Dieses Wort ist ursprünglich arabisch nicht echt deutsch.Die Europaeer sollen das Wort *kahve*, zuerst von den Türken gehört haben. in gleicher Weise schreibt Enno Littmann in seinem Buch "Morgenlaendische Wörter im Deutschen" so: " - türkische Wörter [wanderten] nach Deutschland , meist auf dem Wege über Ungarn oder die slavischen Laender, und unter diesen waren wieder manche nicht echt türkisch , sondern von arabischer , persischer oder indischer Herkunft (S.4)." In der Tat sieht man viele morgenlaendischen Lehnwörter in den europaeischen Sprachen. Zum Beispiel das Wort Chemie ist auch in die deutsche Sprache von den Arabern im Mittelalter gekommen.

(الجبْر) CEBİR:

Arapça'da , *cebr* sözcüğü , *bir kırık kemiği yerine koymak yani düzeltmek* anlamındadır.Harzemli bir Türk olan matematik, astronomi ve coğrafya bilgini Ebu Abdullah Muhammed b. Musa el-Harezmi (?-850?) "Hisab el-cebr ve'l-mukabele " adlı eserinde ilk kez *cebir* sözcüğünü kullanmıştır. Avrupalılar , "el- cebr ve'l-mukabele " ifadesini tercüme etmekte çok zorlanmışlardır. Uzun süre Latince'de *el- cebr* sözcüğü aynı şekilde kullanılmış ve sonradan *algebre*, *algebra* biçimini almıştır. XIV . veya XV. yüzyıllarda ilk kez İtalya'da " el-mukabele " kısmı çıkartılarak sadece *algebra* biçimi benimsenmiştir(1).

Firuzabadi'nin " Kamus"unda *el- cebr* sözcüğü ; *kırığı bütünlemek, tamamlamak* anlamında açıklanmıştır. *Kırmak* sözcüğünün karşıtıdır.Bir

şeyi islah etmek ,düzeltmek; kahretmek ,zorla yaptırmak anlamları da vardır.İki zıt anlamı olduğu için *ezdaddan* kabul edilmektedir(2).

Mukabele, eşitlemek, denklem (ta'adül) anlamındadır. Batı dillerinde görülen *Algrismo, Algorithmus, Algorismus*, el-Harezmi'nin adından çeşitli formlarda türetilmiş sözcüklerdir (3).

SIFIR: (الصفر)

Sıfır sözcüğünün Sanskrit dilindeki ifadesinden Arapça'ya çevrildiği sanılmaktadır.Zira Arapça'daki sayılar Hint kökenlidir. *es-Sıfır* , *boş şey* anlamındadır(4).

Sıfır sözcüğü Almanca'ya *ziffer* olarak geçmiştir. *Ziffer ; null, sıfır, değersiz ,kıymetsiz* anlamlarıdır(5).

Sayı ifade etmek için kullanılan *sıfır* sözcüğü de yine el-Harezmi tarafından türetilmiştir(6). Araplarda *sıfır* sözcüğü , *boş* anlamıyla bazı atasözü ve deyimlerde de görülmektedir. Örneğin:

Elleri tüm iyiliklerden boş kaldı (7). *صفرت يدها من كل خير*

Aramızdaki sevgi bitti (8). *صفرت عباب الود بيننا*

صفرت وطابه : Sütü bitti (boşaldı)(9).

Hatim et-Ta'i'nin şu dizesinde de *sıfır* sözcüğü görülmektedir:

(10) *ترى أن اهلكت لم يك ضررى وان يدي مما بخلت به صف*

"Tükettiğim şeyin bana zarar vermediğini ve cimrilik ettiğim şeyden de , elimde bir şey kalmadığını görürsün."

" Sıfır" sözcüğü , " cıphr" olarak İngilizce'de de kullanılmıştır (11).

NOKTA: (النقطة)

Nokta, her taraftan kendini sona erdiren , kendinden başka sınırları bulunmayan veya uzunluğu ,genişliği ve derinliği olmayan şeydir. Geometriciler , çizgiyi oluşturmak için noktayı hareket ettirirler(12).

İbn el-A'rabi'nin verdiği bir örneğe göre *nokta* sözcüğü , *küçük bir parça* anlamındadır. Şu cümlede olduğu gibi:

Mallarından sadece bir *nokta* kaldı : *ما بقى من أموالهم إلا النقطة*

Burada *nokta* sözcüğü bir parça ekin veya bir hurma ağacı ifadesini vermektedir(13).Yani *nokta* , "çok az , çok küçük bir parça " anlamında kullanılmaktadır.

KİMYA: (الكيمياء)

Eski kimya gümüşü, bakır ve daha başka madenleri eritip iksir adı verilen, ne olduğu bilinmeyen bir şeyi bu erimiş karışıma katarak altın yapma sanatı olarak tanımlanmaktadır(14).

Dilbilginleri arasında *kimya* sözcüğünün kökeni konusunda görüş birliği bulunmamakla birlikte çoğu ,bu sözcüğün Eski Mısır dilinden geldiği görüşünü savunmuştur.

Eski Mısırlıların *kemt* adında ve *kara toprak* anlamında bir şehirlerinin olduğu bilinmektedir. *Kemt* , *kararmak siyahlaşmak* "anlamındaki fiilden türetilmiştir. Bu sözcükle , Mısır toprağının bereketine de işaret edilmektedir. Eski Mısırlıların uğraştığı bir sanatın da adıdır.

Arap dilbilginleri *kimya* sözcüğünü, "el-kimiya' " şeklinde kullanmışlardır(15). *Kimiya'* sözcüğü, cevheri yani madenleri birbirine dönüştürmekte kullanılan *cevher* anlamındaydı ve *iksir* sözcüğü ile eşanlamlıydı (16).Bu sözcüğün İbranice olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır(17).Kimya, bir şeyi elde etmek için kullanılan yöntem anlamına da gelmektedir. Örneğin, *kimiya' es- sa'ade*, *kimiya' el-gana*, *kimiya' el-kulub* terimleri; *mutluluk*, *servet* ve *gönül kazanma aracı* anlamlarına anlamlarındandır. (18).

Eski kimyaya; *san'at el-kimiya'*, *san'at el-iksir*, *ilm es-sma'a*, *el-hikmet*, veya *kimiya'* denirdi. Bu bilime *hacar (taş)* veya *miftah (anahtar)* adları da verilmiştir(19).Eski kimyacılar, *kimavi*, *kimi*, *kimiya'i*, *san'avi*, *iksiri* ve *ehl-i kaf da denmiştir* (20).

Bu sözcük Avrupa'ya geçtiği zaman, aynen kullanmışlar ve al-*Chemie* veya *Alchemy* demişlerdir. Almanca'da da *Chemie* biçiminde orta çağda kullanılmaya başlanmıştır (21).

Kimya sözcüğünün Yunanca olduğu görüşü de ileri sürülmektedir (22).

ALTIN (الذهب)

Altın sözcüğünün Arapça'da birçok adı bulunmaktadır. En çok kullanılan *zeheb* dir. Bu madene *zeheb* adının verilmesinin nedenini şöyle açıklarlar: *ez-zeheb* (*altın*), *zahaba* (*gitti*) fiilinden türetilmiştir. Altının sahiplerinden ayrılışı çabuk, dönüşü yavaştır. Onu gören kişinin de güzelliğinden dolayı aklının başından gitmesi nedeniyle *zahab* adının verildiği düşünülmüştür(23).

SAFRAN (الزعفران)

el- Cevaliki'nin Arapça olduğunu ileri sürdüğü bu bitki adı , baharat yapmakta kullanılırdı. Bu bitkinin Sumerce'deki adı *Sam azupiruydu*. Arapça'ya Sumerce'den geçmiştir. Kimi dilbilginleri de bu sözcüğün Farsça'dan Arapça'ya girdiğini ileri sürmüşlerdir. Cabir eş-Şukri, bunun mümkün olamayacağını, çünkü bu sözcüğün eski dillerde de yer aldığı belirtmiştir(24).

Latince'de *za'faran*, *Crocus Sativus* olarak bilinmektedir. İspanyolca'da *azafrano*, İtalyanca'da *zafferano* şeklinde kullanılır (25).

BAKIR : (النجاس- NUHAS)

Bakır anlamında kullanılan *nuhas* insanoğlunun ilk tanıdığı madenler arasındadır. *es-Sufr* veya *es-sifr* da bakır anlamında kullanılmıştır. Bu sözcükler, Akkadça'daki *sipparru* sözcüğünden türetilmiştir. Kıbrıs adasına da, bakır bulunduğu için, Cyprus adı verilmiştir. Latince'de *cuprum*, bakır anlamındadır. İngilizce 'de *copper* Almanca'da *kupfer* olarak kullanılmaktadır (26).

ELEKTRİK: (KEHRUBA (الكهرباء))

Kahruba veya *kahraba* sözcüğü, Farsça'da *saman çeken veya saman çalan* anlamındadır. *Kahruba* bir yere hafifçe sürtüldükten sonra saman çöpünü oluşturan elektro-manyetik alan nedeniyle kendine doğru çekmektedir. *Kehruba* bir tür reçine sanılmıştı. *Kehrubadan* teşbih taneleri ve sigara ağızlığı yapılmaktadır(27).

(الهاتف) -HATİF)TELEFON:

el-Hef kökü, yüksek ve kuru bir ses anlamında kullanılır. Ayrıca, söyleyenin görünmediği bir durumda duyulan ses demektir.

Hatıf, *seslenen* demektir. İslamiyet'ten önce Araplar; çöllerde, dağlarda, cinlerin insanlara seslendiklerine, kimisinin insanı gerçeğe ,iyiye

yöneltiğine, kimisinin de insanı azıttığına inanırlardı. Seslenen cine *hatif* adını verirlerdi. Bu inanç İslamiyet'ten sonra da sürmüştür. Ancak bu kez , seslenenin melek veya cin olduğuna inanılmıştır (28).

Bu inançla , *echo* arasında büyük bir benzerlik vardır. Echo, kutlu bir kızdır. Zeus'un bile sevgisini kazanacak kadar güzeldir. Orman perileri tarafından büyütülmüştür. Yalnızlığı sever, ormanlarda tek başına yaşar. Bizim *Nerkis* dediğimiz *Narkissos (Narcisse)* adlı güzel bir delikanlıya aşık olmuştur. Delikanlı onun aşkına önem vermediğinden Echo, yanıp yakılmaya, ağlayıp inlemeye başlamış, ormanlar sesiyle dolmuş, sonunda eriyip bitmiştir. Fakat ölümünden sonra iniltisi, dağlarda, ormanlarda kalmıştır ki, *yankı* budur(29).

Narkissos, mitolojide ırmaklar Tanrısı Kephisos'un oğludur. Echo, bu delikanlıya aşık olur; fakat o, bu aşkla hiç ilgilenmez. Bunun cezasını şöyle çektirirler: Onu bir kayalığa atarlar .Orada bir kaynak vardır. Susar, su içmek için kaynağa eğilir. Suda kendini görür, kendisine aşık olur. Kaçmak isterken düşer boğulur. Vücudundan göze benzer bir çiçek çıkar. Bu çiçeğe *nerkis* derler. Kıyamete dek güzellere, güzelliğe hayran hayran bakar durur. Bu mitolojinin kahramanının adı Arapça'ya *nercis*, Farsça'ya ise *nerkis* olarak geçmiştir. Doğu-İslam edebiyatında göz daima nerkise benzetilir. Yalnız kendini beğenip aşık olmaya ve başkasıyla ilgilenmemeye *Narsisizm* adı verilir (30).

(القهوة) - KAHVE VE (KAFEİN)

Güney Etiyopya'da ve Arap Yarımadası'nın güneyinde yetişen kahve ağacından elde edilen kahve XVI. yüzyılda Afrika'dan Habeşistan valisi Özdemir Paşa tarafından Yemen yoluyla ithal edilmiş ve Türkler aracılığıyla Avrupa'da da tanınmıştır (31). Kahvenin Avrupa'ya XVII. yüzyılın başlarında gittiği bilinmektedir. Hindistan ve Brezilya'ya da Yemen'den geçtiği ileri sürülmektedir.

Kahve sözcüğü Arapça'dır ve *şarap* anlamında kullanılmıştır. Ayrıca, *bolluk, bereket, süt, güzel koku* anlamları için de bu sözcük kullanılır. Kahve, *kahiya* kökünden gelmektedir. *Kahiya, iştahı olmamak* demektir. Kahveyi içen kişinin kendisini tok hissetmesi yüzünden bu içeceğe kahve adı verilmiştir. Kahve sözcüğünün kökeninin Etiyopya dilinden gelme olasılığının bulunduğu hakkında da bazı görüşler vardır(32).

Latince'de *coffea arabica* yani *Arap kahvesi* olarak kullanılmıştır. Kahve ağacının (şeceretu'l-bunn) ve çekirdeğinin Arapça adı bunn- - بن dur.

Almanca'daki *Kaffebohne- çekirdek halinde kahve* ifadesi, Arapça'daki *kahve* ve *bunn* sözcüklerinden alınmıştır(33).

Almanca'daki *Mokka* sözcüğü ise, önceleri Kızıldeniz'de Yemen kıyısında kahve ihraç merkezi olan *Mocha* şehrinin adından gelmektedir(34).

Kimyacılar, kahveden elde ettikleri maddeye *kafein (caffeine)* adını vermişlerdir (35).

GEOMETRİ : (HENDESE- (الهندسة))

Hendese sözcüğü , Farsça'daki *hindaz'dan* türetilmiştir.

Farsça kökenli olan bu sözcükteki " zay- ز " harfi, " s i r f س ' e dönüştürülmüştür Çünkü Arapça'da "dal- ذ "dan sonra, "zay- ز " harfi bulunmaz.

el- Cevheri ise, *hindaz* sözcüğünün arapçalaştırıldığını ve kökeninin Farsça'daki *endaze* olduğunu ileri sürmüştür (36).Ayrıca bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlar arasında en doğrusunun el- Cevheri'nin görüşü olduğu dilbilginlerince kabul edilmiştir. Farsça'da *endaz* ve *endaze'nin* anlamı kıyas (bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme, benzetme) dır. Pehlevi dilinde az olarak kullanılmış, arapçalaştırılırken *hindaz* biçiminde "he- " harfi kesre yapılmıştır(37).

Endaze, altmış santimetrelik bir ölçü, ölçek ,mertebe,derece, tahmin, takdir" anlamındadır. *Mühendis* sözcüğü de aynı kökten türetilmiştir (38).

AKIL : (EL-AKL - العقل)

el- Akl, *bağ*, *ip* anlamındadır. Abdulhak Fazıl , *akl* sözcüğünün etimolojisini özetle şöyle açıklamıştır:

Arapların, deveyi en değerli ve yararlı şeyleri saydıkları bilinmektedir. Bu yüzden de devesini korumak , bir bedevinin birinci görevidir. Bunun için deveyi bağlamak Araplarca , bir kavrayış ve zeka işareti sayılmıştır. Deveyi bağlamamak ise, ahmaklık ve cehalet kabul edilmiştir. " Akala- ya'kilu , bağladı- bağlıyor (عقل — يعقل) anlamındadır, el-'Ikal- العقال \ *devenin ayağını ve dizini bağladıkları ip* demektir. Araplar bir insanın doğru görüşlü olup olmadığını anlamak için " hal yakil هل يعقل yani, " hal- yarbit--يربط هل " bağlar mı?" diye sorarlardı. Bir insanın ihtiyatlı ve akıllı olduğunu belirtmek ve övmek için "innehu 'akilun- JSU- A\ , " şüphesiz o bağlar" derlerdi (39).

Ayrıca, " i'takala lisanuhu- اعتقل لسانه ," dili tutuldu,dili bağlandı anlamındaki deyimde de " akl" sözünün bağlamak anlamı bulunmaktadır.

el-Ma'kulat- المعقولات " sözcüğü günümüzde bir felsefe terimi olarak , *aklın uygun bulunduğu, akıl ile bilinen şeyler* demektir (40).

Akl sözcüğünün , *diyet, sığınak* gibi anlamları da vardır(41).

Arapça'da *naht* yoluyla da bilimsel terimler elde edilmektedir. Örneğin " hariç- خارج " , (dışında, dış) ve "fevk- فوق (üstünde) gibi sözcüklerle *naht* yoluyla şu terimler elde edilmiştir:

Şuuraltı , bilinçaltı: (تحت الشعور) تشعور

Morötesi: (فوق النفسجي) فونفسجي

Bileşik sözcüklerden de *naht* yapılabilir . Örneğin :

Amfibik : yani: (بر و مائية) برمائية

Hayvan ve bitki: yani: (حيوان و نبات) حينبات

Özellikle zooloji, botanik ve kimya dallarıyla ilgili terimler arapçalaştırılırken *naht* yolu kullanılmıştır. Örneğin:

Elektromanyetik : (كهرطيسي مغناطسي) كهربي مغناطسي n e كهربي sözcüğü kullanılır (42).

" L a en-nahiy لا الناهية kullanılarak bilimsel terimler elde edilebilir. Örneğin:

Telsiz: (اللاسلكي) اللاسلكي

Sonsuz, bitip tükenmez : (اللامتناهي) اللامتناهي

Ahlak dışı (43): (اللا اخلاقي) اللا اخلاقي

Fransızca sözcüklerin çoğunun sonunda , " - ible veya -able " eki bulunmaktadır. Arapçada bu tür sözcükler , " f a ' فعول " ölçüsünde kullanılmaktadır. Örneğin:

İçilebilir: (قابل للشرب) شروب

Değişebilir : (قابل للتبدل) بدول

Yansıyabilir (44) (قابل أو قادر على عكس النور) عكوس

Fransızca'da " - ance" ekiyle biten sözcükler , Arapça'daki " mufa'alat- مفاعلة " ölçüsünde anlamını bulmaktadır. Örneğin :

Mukavemet, direnç : مقاومة

Kapitans (elektrikte) : (من السعة الكهربائية) مواسعة

"Sonra", anlamında kullanılan " غب " sözcüğüyle de bilimsel terimler elde edilebilmektedir. Laticede'ki " post" anlamındadır. Örneğin:

Hicretten sonra : غبهجرة

Ergenlik sonrası : غبيلوغ

Doğumdan sonra : غبولادة

Arapça'da, "karşıt, zıt" anlamındaki "zidd- ضد " sözcüğüyle de bilimsel terimler türetilmiştir.Örneğin:

Antibiyotik : ضد الحيوية

Panzehir (45) : ضد السم

فعال
Arapça'da tıp bilimi ile ilgili sözcükler için kullanılan " fu'al- ölçüsü bulunmaktadır. Bu ölçüde çok sayıda hastalık adı türetilmektedir. Örneğin:

Baş ağrısı : الصداع

Nezle : الزكام

Aksırmak : العطاس

Baş dönmesi : الدوار

Karaciğer ağrısı (46): الكبد

Sonuç olarak, Arapça'daki bazı bilimsel sözcüklerin, Sanskrit dilinden, Eski Mısır dilinden , Farsça'dan veya Sumerce'den geldikleri görülmektedir. *Cebir* sözcüğü ise, ilk kez el-Harezmi tarafından kullanılmıştır. Arapça olan *kahve* sözcüğü ise, Türkler aracılığıyla Avrupa'da da tanınmıştır.

Araştırmamıza konu olan bu sözcükler arasında, doğu kökenli bazılarının, batı dillerine de geçmiş olduğu saptanmıştır. Türkçe sözcükler, Enno Littmann'ın *Morgenlaendische Wörter im Deutschen* adlı kitabında da belirttiği gibi, Aimanca'ya genellikle Macaristan ve Slav ülkeleri yoluyla girmiştir. Bunların bir bölümü Türkçe, bir bölümü ise, Arapça, Farsça veya Sanskrit kökenlidir(47).

NOTLAR:

1. Abdülhak Adnan Adıvar, Harizmi, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 4 (1950) 259; Taşköprülüzade Ahmed Efendi, Mevzu'atü'l-Ulum, İkdam Matbaası, İstanbul 1313, 423; Julius Ruska, Zur Geschichte der arabischen Algebra und Rechenkunst, Der Islam, Strassburg , 9 (1919) 116.
2. " Ezdad" veya "tezat", birbirinin karşıtı iki anlam ifade eden sözcüktür.Bkz. İnci Koçak. Arapça'nın Gelişme Yolları (A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 346), Ankara 1984,108; Firuzabadi,Kamus (çev.Mütercim Asım Efendi), İstanbul 1305 /1887,1,788.
3. Taşköprülüzade, a.g.e. 423; Omar Farruh, Mahir Abdulkadir,Hassan Hallak, Tarihu' l-ulum 'inde'l-arab , Beyrut 1990,199; H.Suter, Algorizm, İslam Ansiklopedisi , Maarif Matbaası, İstanbul ,1 (1940) 300.
4. Firuzabadi, a.g.e. 1, 937.
5. Enno Littmann, Morgenlaendische Wörter im Deutschen, Tübingen 1924, 77.
6. a.e.,77.
7. el- Meydani, Mecma'ul-emsal (yay. Muhammed Ebu'l- Fadıl İbrahim), Beyrut 1987,2. 218.
8. a.e., 2, 234.
9. a.e. , 2, 222.
10. Enver Bekr, el-Erkam el- arabiyye el-asliyye, el- Lisan el-Arabi, Rabat, 4 (1966) 27-29.
11. Littmann, a.g.e. 77.
12. E.B. Condillac, İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerinde Deneme (çev. Miraç Katırcıoğlu), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 1006, İstanbul 1992, 130; Ahmed el- Ahdar, Musteva et-ta'lim el- arabi fi'l-mizan, el- Lisan el-Arabi, Rabat ,6 (1969) 561.
13. İbn Manzur, Lisan el-arab (yay. Abdullah el-Alaylı, Yusuf Hayyat), Beyrut 1988, 6, 706.
14. Abdülbaki Gölpınarlı, Mesnevi Tercümesi ve Şerhi, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul 1981,1, 98.
15. Cabir eş-Şukri, el- Mustalah el-kimiya'i fi't-turas el-arabi, el-Lisan el-Arabi, Rabat ,17,1 (1979) 153-154.
16. E.Wiedemann, Eski Kimya, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ,4 (1945) 347.
17. a.m., 347.
18. a.m., 374.
19. a.m., 375.
20. A.Gölpınarlı, a.g.e. ,1, 518.
21. Cabir eş-Şukri, a.g.m. ,154.

İNCİ KOÇAK

22. el-Cevaliki, el- Mu'arreb (yay. F. Abdurrahim).Beyrut 1990, 552; Omar Farruh, Mahir Abdulkadir, Hassan Hallak, a.g.e. , 225.
23. Cabir eş-Şukri, a.g.m. , 154; Ya'kub b. İshak , K. Kimiya el-ıtr ve't-tes'idat (çev. Karl Garbers) Leipzig 1948,125; el-Cuneydi, et-Tahlil el-kimiya'i, Bağdat 1946, 337.
24. Cabir eş-Şakri, a.g.m. 157.
25. Aynı makale, 157; el-Cevaliki, a.g.e. 353; Abdulaziz b. Abdullah , Mu'cem el-usul el-arabiyye fi'l-lugat, el-Lisan el-Arabi, Rabat, 11,3(1974) 262.
26. Cabir eş-Şukri, a.g.m. , 155.
27. E. Wiedemann, Kehruba, İslam Ansiklopedisi , Milli Eğitim Basımevi, İstanbul , 61. cüz(1979) 537.
28. A.Gölpınarlı, a.g.e. ,1, 444; Ibn Manzur, a.g.e. ,6,768.
29. A.Gölpınarlı, a.g.e. ,1, 444.
30. a.e. ,1,446.
31. C.Van Arendonk, Kahve, İslam Ansiklopedisi, Maarif Basımevi, İstanbul , 6 (1955) 99.
32. Cabir eş-Şukri, a.g.m. ,155; ez- Zemaşeri, Esasu'l-belaga, Beyrut 1989, 530; Abdulaziz b. Abdullah , a.g.m. ,235.
33. Enno Littmann, Deutschland und Morgenland im Lichte der Lehnwörter, ZDMG, Leipzig , 88 (1924) N.F.3, 77.
34. Enno Litmann, Morgenlaendische Wörter im Deutschen,82.
35. Cabir eş-Şukri, a.g.m. ,155.
36. el- Cevaliki, a.g.e. , 639; Ibn Manzur, a.g.e., 6,838.
37. el-Cevaliki, a.g.e. , 640.
38. Ibn Manzur, a.g.e., 6, 838.
39. Abdulhak Fadıl, et-Tatawur el- hayy fi'l-luga el-arabiyye, el-Lisan el-Arabi, Rabat , 4 (1966) 36-37; Ibn Manzur, a.g.e. ,4, 845 vd.
40. el-Curcani, K. et-Ta'rifat, Beyrut 1990, 157.
41. Ibn Manzur, a.g.e. ,4, 845-848.
42. Mahmud Muhammed Habib, Meşakil ve ma'ukat et-ta'rib, el-Lisan el-Arabi, Rabat , 17,1 (1979) 186; " Naht", birkaç sözcük ile ifade edilen anlamları tek bir sözcükte toplamaya denir. Bkz. İnci Koçak, a.g.e. , 100.
43. Satı el-Husri, Havle'l-ıstılah el-ilmiyye, el-Lisan el-Arabi, Daru'l-Beyda ,12,1(1975)45.
44. Mahmud Muhammed Habib, a.g.m. ,32.
45. Abdullah el-Alaylı , Yusuf Hayyat, Mu'cem el-mustalahat el-ilmiyye ve'l-fenniyye, Beyrut 1988, 400.
46. Ebu Sa'id er-Ravbi, et-Turas et-tıbbi 'inde'l-arab , Muhadarat el-Mevsim es-Sakafi, Kahire 1968,116; Mehmed Zihni, el-Müntehab ve'l-Muktedeb, İstanbul 1991,1, 94. 47. s.4.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdülaziz b. Abdullah , Mucem el- usul el- arabiyye fi'l-lugat, **el-Lisan el-Arabi**, Rabat, 11, 3 (1974) 228-266.
- Adivar, A. Adnan, Harizmi, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 4 (1950)258-262
- el-Ahdar,Ahmed, Muteva et-ta'lim el-arabi fi'l-mizan, **el-Lisan el-Arabi**, Rabat 6 (1969), 561.
- el-Alaylı,Abdullah ; Hayyat, Yusuf, **Mu'cam el-mustalahat el-ilmiiyye ve'l-fenniyye**, Beyrut 1988.
- Arendonk, C.Van, Kahve, **İslam Ansiklopedisi**, Maarif Basımevi İstanbul 4 (1955) 95-100.
- Bekr, Enver, el-Erkam el-arabiyye el-asliyye, **el-Lisan el-Arabi**, Rabat, 4 (1966) 27-29.
- el-Cevaliki, **el-Mu'arrab** (yay.F.Abdurrahim),Beyrut 1990.
- Condillac,E.B. **İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerinde Deneme** (çev.Miraç Katırcıoğlu), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 1006, İstanbul 1992.
- el-Curcani, **K. et-Ta'rifat**, Beyrut 1990.
- el-Cuneydi,Mustafa Kamil, **et-Tahlil el- kimiya'i el-kemmi**, Bağdat 1946.
- Ferruh Omar; Abdulkadir, Mahir; Hallak, Hasan, **Tarihu'1-ulum 'inde'1-arab**, Beyrut 1990.
- Fadıl , Abdulhak, et-Tatawur el-hayy fi'l-luga el-arabiyye, **el-Lisan el-Arabi**, Rabat 4(1966),35-48.
- Firuzabadi, **Kamus** (çev. Mütercim Asım), 1-3, İstanbul 1305.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, **Mesnevi Tercümesi ve Şerhi**, İnkılap ve Aka Basımevi,1-6, İstanbul 1981.
- Habib, Mahmud Muhammed, Meşakil ve ma'ukat et-ta'rib, **el-Lisan el-Arabi**, Rabat ,17,1(1979) 177-193.

el-Husri, Satı, Havle'l-ıstilahat el-ilmiiye, **el- Lisan el-Arabi**, Daru'l-Beyda, 12,1(1975), 36-49.

Manzur, **Lisan el-arab** (yay.Abdullah el-Alaylı,Yusuf Hayyat),1-6,Beyrut 1988.

Koçak, İnci, **Arapça'nın Gelişme Yolları**, A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 346, Ankara 1984.

Littmann,Enno, Deutschlahd und Morgenland im Lichte der Lehnwörter **ZDMG (Zeitschrift für Deutschen Morgenlaendischen Gesellschaft)**, Leipzig, 88 (1924) N.F.3, 73-87.

—————**Morgenlaendische Wörter im Deutschen** , Tübingen 1924.

el-Meydani, **Mecma'u'l-emsal** (yay.Muhammed Ebu'l-Fadıl İbrahim), 14 Beyrut 1987.

er-Ravbi, Ebu Sadi, **et-Turas et-tıbbi 'inde'l-arab**, Muhadarat el-Mevsim es-Sakafi.Kahire 1968, 107-119.

Ruska, Julius, Zur Geschichte der arabischen Algebra und Rechnenkunst, **Der Islam**, Strassburg ,9 (1919) 116-117

eş-Şukri,Cabir, el-Mustalah el-kimiya'i fi't-turas el-arabi, **el-Lisan el-Arabi**,Rabat ,17,1(1979) 151-161.

et-Ta'i, Hatim, **Divan**, Beyrut 1974.

Taşköprülüzade, Ahmed Efendi, **Mevzu'atu'l-Ulum**, İkdam Matbaası,İstanbul 1313.

Wiedemann, E. Eski Kimya, **İslam Ansiklopedisi**; Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ,4(1945),374-384.

, Kehruba, **İslam Ansiklopedisi**,Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 61.cüz(1979) 537.

Ya'kub b. İshak, **K. Kimiya el-'itr ve't-tes'idat** (Çev. Karl Garbers), Leipzig 1948.

Zihni, Mehmed, **el-Münteheb ve'l-Muktedeb**, 1-2, İstanbul 1991.